

**RADOŠUMA VEICINĀŠANA JAUNĀKĀ SKOLAS VECUMA
BĒRNIEM MĀKSLAS JOMAS PRIEKŠMETU INTEGRĀCIJĀ**
*Promoting Creativity for younger school age children in arts field
subject integration*

Beatrise Garjāne

Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija

Anda Kļave

Liepājas universitāte

Abstract. *The article reveals the main lines of identifying the nature of creativity, highlighting the importance of creativity in education in general and arts subjects, justifying the need for integration of these items. This paper analyses the international experience in arts education and cultural education the author of the article to dis; the framework of study reveals the situation in Latvia. The study results prompted cuss arts subjects integration educational opportunities associated with industry experts and arts teacher beliefs.*

Keywords: *creativity, art field subject integration, younger school age children*

Ievads

Introduction

Mūsdienu izglītības paradigmā radošums ir nozīmīgs gan cilvēka individuālajā izaugsmē, gan arī visas sabiedrības progresā virzībā. Radošums, kas sakņojas diverģentajā domāšanā, ir būtisks sabiedrības attīstības visdažādākajās sfērās, ietverot gan kultūras, mākslas un izglītības (to starp – mūžizglītības), gan ekonomikas, ražošanas un tautsaimniecības inovāciju iespējas. Tieši tāpēc radošuma veicināšanai mūsdienu skolā jāsaņem jau jaunākajā skolas vecumā, kad skolēns ir atvērts jaunām idejām un pozitīvi noskaņots darbībai. UNESCO Pasaules konferences par mākslas izglītību „Radošo spēju attīstīšana 21. gadsimtā” dokumentos (UNESCO, 2006) uzsvērts, ka ar mākslas palīdzību var izveidot atbilstošu vidi un nodrošināt attiecīgu praksi, lai izglītībā esošie varētu gūt radošu pieredzi un aktīvi iesaistīties radošos procesos un attīstībā. Cilvēku līdzdalība mākslas procesos, papildinot izglītību ar kultūras elementiem, katrā indivīdā attīsta radošās spējas un iniciatīvu, bagātu iztēli, emocionālo inteliģenci un izpratni par morāles normām, kā arī spēju kritiski domāt, izpratni par autonomiju, domas un rīcības brīvību. Izglītība mākslā un izglītība, kas iegūta ar mākslas starpniecību, veicina arī izziņas spēju attīstību un var padarīt mācību saturu un metodes atbilstošāku mūsdienu sabiedrības vajadzībām. Diemžēl praksē aizvien biežāk nākas sastapties ar viedokli par mākslas jomas mācību priekšmetiem kā skolēnam maznozīmīgiem dzīves prasmju ieguvē, iepretim izceļot t.s. eksaktās jomas priekšmetu prioritāti, tādējādi ignorējot skolēna personības vispusīgu attīstību.

Raksta mērķis: pamatot mākslas jomas mācību priekšmetu integrācijas nepieciešamību radošuma veicināšanai jaunākā skolas vecuma bērniem.

Pētījumā izmantotās metodes: intervijas ar mākslas jomas priekšmetu skolotājiem, ekspertu intervijas, kontentanalīze.

Radošuma būtības raksturojums *Characteristics of the nature of creativity*

Radošuma (kreativitātes) pētījumi joprojām ir daudzu pētnieku redzeslokā, un skatupunkti un akcenti katrai pieejai ir atšķirīgi. Radošumu var skaidrot ar pasaules tēla radīšanu kā pamatu personības veidošanās procesam, kas balstīts indivīda zemapziņā, saskatot radošumā asociālo tieksmju sublimāciju (Freud, 2005). Radošums inspirē cilvēka tapšanu radošā personībā, ko iespējams definēt arī kā „mūžīgo bērnu”, kurš nekad nebeidz tapt un kuram nepieciešama pastāvīga aprūpe, uzmanība un audzināšana. K.G.Jungs radošumu saista ar tādu pasaules tēlu, kas savukārt veido indivīda personību (Jung, 2009). Radošumu var uzskatīt par vienu no galvenajiem līdzekļiem, kā panākt cilvēka vienotību ar pasauli, pārvarēt eksistenciālo atsvešinātību. Jebkura radoša darba gadījumā notiek saplūšana ar materiālu, kas pārstāv ārējo pasauli, tātad cilvēks radošajā procesā būtībā savienojas ar pasauli, kas arī ir garīgas būtnes kvēlākā vēlme (Fromms, 1994). Personības radošā potenciāla īstenošanu veicina spontānums, brīvība, uzdrīkstēšanās un sevis pieņemšana. Radošums ir atzīts par fundamentālu cilvēka dabas īpašību izpausmi (Masloy, 1997). Radošums kā cilvēka eksistences nepieciešams nosacījums ir saistīts ar vajadzību piemēroties mainīgajai videi, to uzlabojot un radot jaunus apstākļus. Radošums ir uzskatāms par dabīgu attīstības komponentu, kas attīstās prognozējamās stadijās, jo personība atrodas nemitīgā pašaktualizēšanās procesā. Tiecoties izprast savas dzīves jēgu un realizējot iekšējās potences, tātad arī radošumu, tā pakāpeniski paceļas jaunā personības attīstības stadijā (Rogers, 1967; Выгодский, 1984). Radošums var tikt saistīts kā ar cilvēka emocionālajām, tā arī kognitīvajām spējām. Dž.P.Gilfords definē radošumu kā diverģentās domāšanas procesu (kas tiek strikti nodalīts no konverģentās domāšanas, ko raksturo viens pareizais problēmas risinājums) un saista to ar sistemātisku ideju radīšanu (Guilford, 1967). Radošumu iespējams definēt arī kā lēmumu pieņemšanu vai izvēli, kas balstās uz analītisko, radošo domāšanu un bāzējas praktiskajās iemaņās. Radošai personībai vispirms jāspēj definēt problēma vai jautājumi un pēc tam jāliek lietā savas zināšanas un intelektuālās spējas, rodot radošu risinājumu. Tas panākams, summējot dažādus radošumam nepieciešamos komponentus – intelektuālās spējas, zināšanas, domāšanas stilu, personību, motivāciju un vidi, turklāt vide ir nozīmīga gan kā radošumu ietekmējošs (veicinošs/bremzējošs), gan radošā produkta novērtējuma faktors. R.Dž.Šternbergs īpaši akcentē trīs intelektuālo spēju nozīmību radošuma rosināšanai: 1) integrētas spējas saskatīt problēmu jaunā veidolā, atbrīvojoties no tradicionālās domāšanas sakarībām, 2) analītiskās spējas izvērtēt idejas un attīstīt veiksmīgākās, 3) spēja pierādīt savu ideju un pārliecināt pārējos, par tās

vērtīgumu (Sternberg, 2006). Radošumu var uzskatīt par personības izveides pamatu, jo jaunrades produkti kā konstruēta realitāte ir cilvēka dzīve un viņa personība, savukārt personības dzīves darbības kopums tiek uztverts kā radoša (konstruktīva) darbība (Karpova, 1998; Brunner, 1996).

Jākonstatē, ka pastāv radošuma būtības skaidrojumu daudzveidība, kur centrā ir cilvēka personības integratīvais veselums, taču atšķiras priekšstati par tā virzošajiem vai bremzējošajiem spēkiem, struktūru un radošas personības psiholoģisko daudzveidību. Tāpat saprotams, ka radošuma pētīšanā, atkarībā no paša pētnieka pozīcijām, atkarīgas vairākas paralēlas pieejas, kas radošumu un tā rezultātu analizē vai nu no indivīda kā radošā procesa dalībnieka pozīcijām vai arī sabiedrības kā radošā procesa patērētāja skatupunkta.

D.Kalēja–Gasparoviča (2012), analizējot dažādas radošuma izpratnes, piedāvā detalizētu radošas personības teorētisko raksturojumu:

- ▶ radošas personības raksturojošie komponenti (piemēram, oriģinalitāte, novatorisms, drosme, uzdrīkstēšanās spēja, iekšējā brīvība u.c.)
- ▶ radošas personības attīstošie komponenti (piemēram, individuālās vērtības, vajadzības, motīvi, dzīves virziena un jēgas izjūta u.c.),
- ▶ radošas personības pētīšanas komponenti (piemēram, pašapziņa, pašvērtējums, racionālu risinājumu spēja, interese, atvērtība jaunai pieredzei u.c.)
- ▶ radošas personības izpausmes (piemēram, pozitīva dzīves uztvere, izpausta jūtās, saskarsmē, domāšanas procesi, introversija un ekstraversija, pašizpausme u.c.)

Balstoties šajā raksturojumā, radošums kā domāšanas un motivācijas veids potenciāli piemīt jebkurai normālai psihei, un mākslinieciskā jaunrade ir iespējama arī bez mākslinieciska ģēnija vai īpaša talanta klātbūtnes. Tādējādi ir pamatots, ka radošums var kļūt arī par mācību satura komponentu.

Savukārt M.Vidnere (2013) uzskata, ka, lai gan radošuma psiholoģijas jomā veikto pētījumu skaits ir ievērojams, tomēr pilnīgas radošuma koncepcijas, kas atbilstu filozofiskās, psiholoģiskās un mākslinieciskās domas prasībām, pagaidām nav. Nav izstrādāti jautājumi par radošuma determinantiem un avotiem, nav vienota priekšstata par personības radošā potenciāla jēdzienu un pašrealizācijas noteikumiem, nav pilnībā izpētīta arī radošuma un personības mijiedarbība.

Radošuma pētījumi pedagoģijā tiešā veidā bāzējas psiholoģijas zinātnē, tāpēc arī pedagoģijas kontekstā minami tādi radošuma komponenti kā spējas, attieksmes, intereses, prasmes, motivācija, zināšanas, intelekts, personība, uzskati un vērtības. Raksturojot radošuma būtību pedagoģijā, ir tendence uzskatīt, ka radošuma galvenā funkcija ir cilvēka pašaktualizācija, kam ir nozīmīga:

- ▶ atvērtība pieredzei, iekļaujot spēju apzināties sevi pasaulē, izjust, pārdzīvot jūtas;
- ▶ uzticēšanās ķermeniskajai izjūtai;

- ▶ eksistenciālās pieredzes pārdzīvojums tagadnes realitātē (Rogers, 1967, Urban, 2004).

Radošumam pastāv arī traucējoši faktori, piemēram, tiekšanās pēc panākumiem par katru cenu, stereotipiska domāšana un rīcība, kā arī izvairīšanās no riska (Rogers, 1967). Galvenokārt tāpēc pedagoģiskajā procesā īpaša uzmanība būtu veltāma stereotipu laušanai, domāšanas elastības sekmēšanai, spējai ģenerēt un arī pieņemt netradicionālas, oriģinālas idejas, ko īpaši ieteicams veikt, integrējot mākslas jomas mācību priekšmetus, kas sekmētu atvērtību skolēna eksistenciālās pieredzes pārdzīvojumam, tātad arī radošumam.

Mākslas jomas priekšmetu integrācija *Integration of arts field subjects*

Lai noskaidrotu kopsakarības mākslas jomas priekšmetu integrācijā, ir analizēts Eiropas Komisijas Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūras ziņojums „Mākslas izglītība un kultūrizglītība Eiropas skolās” (2010), kurā iekļauta informācija par 30 *Eurydice* tīkla dalībvalstu izglītības sistēmām. Diemžēl jākonstatē, ka visās valstīs starp izglītības programmu dažādajām jomām pastāv hierarhija, kurā lasītprasmes, rakstītprasmes un matemātisko prasmju apguvei piešķirta prioritāra loma. Papildus tam arī pašā mākslas jomā konkrētiem mākslas veidiem (īpaši vizuālajai mākslai un mūzikai) salīdzinājumā ar citiem mākslas veidiem (piemēram, teātri un deju) ir noteikta prioritāte. Lai gan dalībvalstu politiskās nostādnes uzsver kultūras dimensijas un radošuma ievērojamo lomu, tomēr praksē mākslas statuss un apjoms izglītības satura piedāvājumā ir salīdzinoši niecīgs.

Dalībvalstīs mākslas jomas izglītība tiek organizēta divējādi:

- 1) divu vai vairāku mākslas veidu kopums uztverts kā patstāvīga, savstarpēji saistīta, bet nošķirama programmas joma (māksla), kas atdalīta no citām mācību jomām (piemēram, no dabaszinātnēm vai humanitārajām zinātnēm). Šo koncepciju, kas atzīst dažādo mākslas veidu savstarpējo saistību, var uzskatīt par "integratīvo" koncepciju;
- 2) katrs mākslas mācību priekšmets programmā ir definēts kā atsevišķs mācību priekšmets (t. i., vizuālā māksla vai mūzika līdztekus citiem mācību priekšmetiem, piemēram, ķīmijai, vēsturei vai matemātikai), starp kuriem nav konceptuālas saiknes.

Otrajā gadījumā pastāv pamatota iespēja, ka audzēkņiem var neveidoties vienota izpratne par mākslu kā kopumu, kas savstarpēji cieši saistīts un var izpausties dažādos atšķirīgos veidos. Radošums (izteikts kā iztēle, problēmu risināšana, gatavība riskam) par Mākslas izglītības un kultūrizglītības programmu mērķi ir definēts 95% dalībvalstu izglītības dokumentos, arī Latvijā, kas vismaz ieceres līmenī būtu uzskatāms par atzīstamu.

Mākslas mācību priekšmeti dalībvalstu izglītības programmās:

- ▶ Vizuālā māksla – visās valstīs

- ▶ Mūzika - visās valstīs
- ▶ Amatu māksla – 70% valstu (Latvijā – nav mākslas jomas mācību priekšmets)
- ▶ Teātris – 30% valstu (Latvijā – nē)
- ▶ Deja - 10% valstu (Latvijā – nē)
- ▶ Mediju māksla - 14% valstu (Latvijā – nē)
- ▶ Arhitektūra - 10% valstu (Latvijā – nē)
- ▶ Literatūra kā mākslas jomas priekšmets definēta tikai Latvijā.

Analizējot minimālo mākslas izglītībai atvēlēto stundu skaitu gadā obligātajā vispārējā pilna laika izglītībā katrā valstī un atbilstoši klasei, jākonstatē, ka Latvijas Mākslas izglītība nav starp līderēm nedz to valstu, kur stundu skaits ir vislielākais (Austrija, Polija, Lihtenšteina, Francija, Kipra), nedz arī valstu, kur stundu skaits mākslas izglītībai ir mazāks (Rumānija, Slovākija, Luksemburga, Malta), tātad visumā situācija nav bezcerīga. Jautājums tikai par saturu un mākslas jomas priekšmetu integrāciju pedagoģiskajā realitātē. Analizējot valsts pamatizglītības mācību priekšmetu standartus (2013) mākslas jomas mācību priekšmetos, konstatējams, ka visu trīs mācību priekšmetu (literatūras, mūzikas un vizuālās mākslas) mērķi un uzdevumi daudzējādā ziņā ir identiski:

- ▶ radošo spēju atraisīšana,
- ▶ emocionālās un intelektuālās attīstības sekmēšana minēta visos trijos.

Salīdzinājumā ar 2004. gadā apstiprinātajiem standartiem, nākas konstatēt, ka par mācību mērķiem un uzdevumiem vairs netiek izvirzīti

- ▶ pozitīvas attieksmes veidošana,
- ▶ līdzību meklēšana un prasme paust savu viedokli verbāli.

Pētījuma metodoloģija *Research methodology*

Empīriskajā pētījumā ir izmantotas galvenokārt kvalitatīvās metodes: daļēji strukturētā intervija ar skolotājiem par mākslas jomas priekšmetu integrāciju, ekspertintervijas ar nozares metodiķiem, interviju kontentanalīze. Intervijās respondentiem tika piedāvāts traktēt radošumu kā spēju apzināties sevi, savu jūtu un vērtību izpausmes, pašvērtējuma nepieciešamību personības pašrealizācijas iespējamībai un veicināšanai.

Lai konstatētu skolotāju uzskatus par mākslas jomas mācību priekšmetu integrāciju radošuma sekmēšanai, intervijā respondenti atklāja un daļēji analizēja individuālo pieredzi, integrējot vai neintegrējot mākslas jomas mācību priekšmetus savā pedagoģiskajā darbībā. Tika intervēti 30 pedagogi, no tiem 10 – mūzikas, 10 – vizuālās mākslas, 10 – literatūras (un valodas), kuri strādā ar jaunākā skolas vecuma bērniem dažādās Latvijas lauku un pilsētu skolās (respondentiem ir līdzīgs darba stāžs skolā).

Pēc intervijas satura analīzes jākonstatē, ka priekšmetu integrācija radošuma veicināšanai galvenokārt tiek uztverta kā atsevišķu artefaktu izmantošana mācību stundās, piem., 9 mūzikas skolotāji, mācot mūziku, ilustrācijai izvēlas vizuālās mākslas darbus vai līdzekļus, retāk literatūru, bet 1 skolotājs uzskata, ka realizē daļēju integrāciju, jo izvēlas atklāt noteiktus tematus vai tēlus gan mūzikā, gan kontekstuāli arī glezniecībā un literatūrā. Savukārt 5 vizuālās mākslas skolotājiem svarīga mūzikas un literatūras iesaiste vizuālās mākslas darbu tapšanas fonā, bet 5 skolotāji reti cenšas rast šos sasaisti. Latviešu literatūras (valodas) skolotāji atzīst, ka epizodiska integrācija notiek (7 respondenti), taču 3 pedagogi norāda, ka integrācija nav viņu darbībā aktuāla (iespējams, ka šādu nostāju ietekmē gan fragmentārisms viņu iepriekšējā izglītībā, gan svarīgu pedagoģisko vērtību trūkums). Jāpiezīmē, ka tikai viens (!) no visiem respondentiem min integrāciju kā vairāku skolotāju kopīgu plānveidīgu un mērķtiecīgu sadarbības projektu.

Pamatojot mākslas jomas priekšmetu integrācijas nepieciešamību, radošuma un emocionalitātes pilnveidi min 5 mūzikas skolotāji, 3 vizuālās mākslas un 4 literatūras (un valodas) skolotāji. Pilnvērtīgāku, vispusīgāku, nokrāsām un noskaņām bagātāku mūzikas, mākslas un literatūras izpratni tādējādi cenšas panākt 3 mūzikas skolotāji, 4 vizuālās mākslas skolotāji un 2 literatūras (un valodas) skolotāji, bet 2 mūzikas skolotāji uzsver visu mākslas veidu ciešo saikni. Savukārt vizuālās mākslas un literatūras skolotāji (7 respondenti) integrāciju izvēlas noskaņas radīšanai, iztēles un fantāzijas rosināšanai. Visi skolotāji apzinās pozitīvu emociju un konjunktīvu jūtu izraisīšanas nozīmi, jo noskaņas radīšana mākslas stundās veido emocionālo fonu darbībai, tāpat radošums un iztēle iedvesmu rod jūtās un emocijās.

Atklājot problēmas, ar kurām jāsastopas integrācijā, viedokļi ir atšķirīgi. Vizuālās mākslas (8 respondenti) un literatūras skolotājus (7 respondenti) uztrauc mūzikas atskaņošanas iespējas, kabinetu iekārtojuma nepilnības (8 respondenti), laika trūkums (6 respondenti), mākslas piederumu trūkums. 5 skolotāji atzīst, ka traucēklis ir skolēnu stereotipiskā domāšana, skolēnu nepietiekamās priekšzināšanas un jaunākajam skolas vecumam raksturīgās t.s. ideju zādzības, kad blakussēdētāju darbi mēdz „nejauši” pārāk līdzināties viens otram, kas šādā darba procesā bieži vērojams.

Rosinot mākslas jomu priekšmetu integrāciju, skolotāji (7 respondenti) aktīvi mudina kolēģus strādāt “*ļauties integrācijas brīnumam*”, “*strādāt ar smaidu*”, “*uzdrošināties*”. Tiek uzsvērtā iepriekšēja kopīgu tēmu izstrāde un sagatavošanas nozīme (3 respondenti). Ir vērā ņemams ieteikums (1 respondents) jau mācību programmās veidot mākslu integrētās tēmas, lai mācību rezultātā būtu, piem., vienota mākslas (integrējot literatūru un vizuālo mākslu) izstāde par mūziku. Vizuālās mākslas skolotāji (5 respondenti) uzsver nepieciešamību aizliegt stundās izmantot skolēnu izvēlētu mācību saturam neatbilstošu mūziku (nodēvējot to par bumsī – bumsī vai tuci – tuci fona mūziku), kas nosacīti rosinot radošai darbībai. Mūzikas un literatūras skolotāju

atbildēs tādu brīdinājumu nav, tāpēc jāpieņem, ka, visticamāk, šāda iespēja pat netiek piedāvāta, kas arī ir saprotami. Literatūras (un valodas) skolotāji (5 respondenti) ierosina papildināt skolu materiāli tehnisko bāzi, sagādāt labas kvalitātes gleznu reprodukcijas, CD ierakstus u.tml., tādējādi sekmējot integrēšanas iespēju pilnvērtīgu izmantošanu. Ir atsevišķi izteikumi atbildēs, kas varētu būt gan integrācijas neizpratnes, gan emocionālu iemeslu dēļ, piem., ieteikums ar “*integrēšanu pārāk neizrauties, jo krāsošanas elementi jau ir gandrīz visās 1. – 4. klases stundās*”. Ja jau integrēšanu saprotam kā “krāsošanu”, tad ar to ne tikai “nevajadzētu aizrauties”, bet varbūt pat būtu derīgi to aizliegt, jo “krāsošana” diez vai veicina emociju attīstību.

1.tabula

Mākslas jomas mācību priekšmetu integrācija radošuma sekmēšanai.
Skolotāju uzskatu raksturojums
Arts field subject integration in prompting creativity.
Teachers' views characterization

Mākslas jomas mācību priekšmetu integrācija	Ietver vizuālās mākslas faktus	Ietver literatūras faktus	Ietver mūzikas faktus
Mūzikas skolotāji	9	5	
Vizuālās mākslas skolotāji		5	5
Literatūras skolotāji	7		7
Pamatojums	Radošuma un emocionālītātes pilnveide	Pilnvērtīgāka mūzikas, vizuālās mākslas un literatūras izpratne	Noskaņas radīšana, iztēles rosināšana
Mūzikas skolotāji	5	3	-
Vizuālās mākslas skolotāji	3	4	7
Literatūras skolotāji	4	2	7
Pozitīvais mākslas jomas mācību priekšmetu integrācijas pieredzē	Prieks un emocionālais pārdzīvojums	Negaidītu risinājumu atklāsme, vizuālās mākslas un mūzikas saskaņošana vienotā krāsu un kompozicionālā tēlā	Iztēles rosināšana
Mūzikas skolotāji	8	7	1
Vizuālās mākslas skolotāji	7	3	4
Literatūras skolotāji	8	1	6
Problēmas integrācijā	Mūzikas atskaņošanas iespējas/sadarbības nepieciešamība mākslas jomas pedagogu starpā	Kabinetu iekārtojuma nepilnības	Stereotipiska domāšana, ideju „zādzības”, nepietiekamas skolēnu priekšzināšanas
Mūzikas skolotāji	8	5	10
Vizuālās mākslas skolotāji	-	3	10
Literatūras skolotāji	7	5	9

Intervējot nozares ekspertus – VISC mācību programmu paraugu veidotājus un metodiķus (10 respondenti) - par mākslas jomas mācību priekšmetu saikni un integrēšanas iespējām, jākonstatē respondentu uzsvērtā iecere veicināt mācību satura izpratni kopveselumā, kas dabiski saplūst mākslas veidu dažādās aktivitātēs. Eksperti akcentē sadarbības nepieciešamību mākslas jomas pedagogu starpā, tomēr minot arī nepieciešamo atbalstu no skolu administrācijām, kas ne vienmēr realizēts mācību procesā. Vispārējās izglītības satura nodrošinājuma nodaļas vadītājs pauž viedokli, ka, veidojot mācību priekšmetu jomas, ir vēlme panākt kopēju un vienotu skatījumu par izglītības satura jēgu, novēršot nepamatotu mācību satura dublēšanos. („*Tiesa gan, šīs ieceres īstenošanai ir nepieciešama arī izglītības iestādes pedagogu ļoti cieša sadarbība izglītības satura īstenošanā.*”) Turklāt ir jāatzīst, ka pētījumu par mākslas jomas satura integrāciju praksē nav pietiekami. Vizuālās mākslas mācību paraugprogrammas veidotāja uzskata, ka jau pats izglītības mērķis ir vērsts uz bērnu, uz viņa audzināšanu būt pašam un dzīvot sabiedrībā. Mācību priekšmeti, to jomas ir nepieciešamas, lai izglītību (arī mācību procesu) strukturētu, taču satura aspektā aktivitātes mākslā saplūst, un tas ir dabisks process. Arī laikmetīgajā mākslā saplūst robežas ne tikai starp mākslas veidiem, bet arī starp atšķirīgām jomām, piemēram, kopsakarības starp mākslu, zinātni, vidi, pakalpojumu sfēru, biznesu u.c. („*Ideāls būtu veids, kad stundas tiktu plānotas skolotāju sadarbības rezultātā. Skolotāju savstarpējā sadarbība noteikti bagātina mācību procesu, kopā arī vieglāk izdomāt un realizēt trakas idejas, kuras vienam nav pa spēkam. Tātad integrēšana noteikti var sākties ar ieinteresētību darīt labi savu darbu un orientāciju uz savstarpēju sadarbību, kā arī skolas vadības atbalstu.*”) Spriežot par literatūras integrēšanu, cita eksperte norāda, ka „*skrupulozā mācību priekšmetu sadalīšana traucē skolēnam uztvert pasauli kā vienotu veselumu, tāpēc veids, kā strādāt mākslas jomā integrēti ir skolotāju sadarbība. Aktuāls ir jautājums par skolotāju grupu (mūzika, vizuālā māksla, literatūra) kopīgi veidotu mācību programmu konkrētā skolā konkrētiem skolēniem*”. Eksperti ir vienprātīgi atzinumā, ka viens no svarīgākajiem aspektiem ir bērna kā harmoniskas personības veidošanās, attīstot gan bērna gribu, gan jūtas, gan domāšanu, un mācību priekšmetu integrācijā tiek ne tikai paplašināts skolēna redzesloks, bet arī radīta iespēja ieraudzīt jomas, kurās konkrētais skolēns spēj sevi realizēt pilnīgāk, tādējādi ļaujot viņam tapt kā personībai. Eksperti uzskata, ka mākslas priekšmetu integrācijas veicināšanai būtu jāpievērš lielāka uzmanība skolotāju tālākizglītībā – mākslu aktualitātēm un mākslas pedagoģijai, izglītojot mākslas priekšmetu skolotājus holistiski, veidojot apziņu par visiem mākslas veidiem, kā vienotu mākslas procesu, kurā iespējams radoši iekļauties ikvienam.

Secinājumi *Conclusions*

1. Gan Latvijā, gan arī citās Eiropas valstīs bieži nākas sastapties ar nepietiekami profesionālu viedokli par mākslas jomas mācību priekšmetu maznozīmīgumu pretstatā eksaktās jomas mācību priekšmetu sociālajam svarīgumam.
2. Mākslas jomas priekšmetu skolotāji pagaidām mākslas priekšmetu integrāciju saprot un īsteno kā cita mākslas mācību priekšmeta atsevišķu elementu un faktu iesaisti savās stundās, neizmantojot skolotāju kopīgu mērķtiecīgi plānotu sadarbību radošuma sekmēšanai skolēniem jau jaunākajā skolas vecumā.
3. Galvenie mākslas priekšmetu integrācijas ieguvumi skolotāju pašreizējā skatījumā ir radošuma un emocionalitātes pilnveide, pilnvērtīgāka mākslas izpratne un iztēles rosināšana.
4. Mākslas jomas ekspertu vērtējumā mācību priekšmetu integrācija ir būtiska bērna kā harmoniskas personības, kas uztver mākslu kā vienotu procesu un gatavs radoši tajā iekļauties, tapšanā.
5. Mākslas priekšmetu integrācijas veicināšanai ir nepieciešams izglītēt mākslas priekšmetu skolotājus holistiski, sekmējot pedagoga apziņu par visiem mākslas veidiem kā vienotu mākslas procesu.

Kopsavilkums *Summary*

The article analyses the European Commission's Education, audio-visual and Culture Executive Agency report "Arts education and cultural education in schools in Europe" (2010) about 30 national education systems of Eurydice network. It was found out that creativity as an aim of art education and cultural programs is defined in 95% of the national education documents including Latvian. Mostly belonging to the field of arts are considered music, visual arts and crafts, rarely - theatre, dance and architecture. Regarding the hours dedicated to the field of art, the situation in Latvia is assessed as moderate - it is neither the largest nor the smallest number of hours of arts subjects.

According to views of field experts (40 respondents) the article is based on trends in arts field subjects' integration processes in visual art, literature and music lessons in 1. – 4. grade. Mainly teachers as creativity promoting condition recognize usage of some artefacts to reveal and emphasize lesson topic. However at the moment teachers' confidence and competence in realizing arts field subject integration is insufficient. Arts field experts advise teachers to develop a shared and common curriculum for a particular school for certain students, respecting the making of a harmonious personality.

The article highlights the necessity for additional training for teachers of art of art activities and art pedagogy, thus training teachers holistically, promoting awareness of all forms of art as a unified artistic process.

Literatūra
References

1. Bruner, J. (1996). Cambridge, London: *The culture of education, Harvard University Press.*
2. EACEA Eurydice. (2010). *Mākslas izglītība un kultūrizglītība Eiropas skolās.* Rīga: Tulkošanas un terminoloģijas centra tulkojums.
3. Freud, S. (2005). *Die Traumdeutung.* Adamant Media Corporation (facsimile of the edition published in 1900 by Franz Deuticke)
4. Fromms, Ē. (1994). *Mīlestības māksla.* Rīga: Jumava.
5. Guilford, J.P. (1967). *The Nature of Human Intelligence,* New York: McGraw Hill.
6. Jungs, K. G. (2009). *Psiholoģiskā tipoloģija un māksla.* Rīga: Zvaigzne ABC.
7. Kalēja - Gasparoviča, D. (2012) *Studentu radošuma veicināšana vizuālās mākslas studijās.* Promocijas darbs. Rīga: LU
8. Karpova, Ā. (1998). *Personība teorijas un to radītāji.* Rīga: Zvaigzne ABC.
9. Rogers, C. (1967). *Modern approach to Values: maturity.* The Macmillan company, New York,
10. Sternberg, R. J. (2006). *The Nature of Creativity.* Creativity Research Journal, Vol.18, No. 1
11. UNESCO, (2006). *Ceļvedis mākslas izglītībā.* Pasaules konference par mākslas izglītību – radošo spēju attīstīšana 21. gadsimtā. Lisabona. Rīga: Tulkošanas un terminoloģijas centra tulkojums.
12. Urban, K. K. (2004). *Kreativitāt.* Munster: LIT.
13. *Valsts pamatizglītības mācību priekšmetu standarti.* Rīga: MK noteikumi Nr.530 (2013). Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=259125> (Skatīts 15.03.2014.)
14. Vidnere, M.(2013). *Kreativitātes diagnostika un attīstība.* Mācību metodiskais līdzeklis. Pieejams: <http://pedagogubiblioteka.rpiva.lv/?cat=1081%E2%80%8E> (Skatīts 13.02.2014.)
15. Выгодский, Л. С. (1984). *Собрание сочинений. Детская психология,* том 4. Москва: Просвещение
16. Маслоу, А. (1997). *Психология бытия.* Москва: Рефл – бук, Ваклер

Dr. paed., prof.
Beatriše Garjāne

Mg. paed., doktorante
Anda Kļave

Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija
e-pasts beatrise.garjane@rpiva.lv
Liepājas Universitāte
anda.klave@inbox.lv